

A könyvtártudomány a tudományok rendszerében

Ogan Sztjepanovics CSUBARJAN

Rövidítve közöljük az előadás szövegét, amely "Bibliotekovedenie v sziszteme nauk" címmel hangzott el az IFLA 1970. évi moszkvai ülészakán, a Könyvtártudományi és Kutatási Bizottságban.

Ez a beszámoló a probléma két vonatkozását kísérli meg általánosságban áttekinteni: 1. a könyvtártudomány mint tudomány jellegét, problematikájának legfontosabb vonásait, 2. a könyvtártudomány összefüggéseit határtudományai-val és a rokon tudományokkal. Elsősorban a Szovjetunió tapasztalataira támaszkodva, a szovjet könyvtári teoretikusok nézeteit szándékozunk kifejteni a könyvtártudományban végbemenő folyamatokról.

A KÖNYVTÁRTUDOMÁNY TÁRSADALOMTUDOMÁNY

A könyvtártudomány alkalmazott jellegű, formális, technikai diszciplínaként jött létre. A könyvtári szakemberek sokáig csupán a könyvtárak belső szervezeti kérdéseivel, az állomány gyűjtésének és elrendezésének technikájával, a katalógusok építésével foglalkoztak. Ezek lényegében gyakorlati feladatok voltak, tudományos megalapozást nem igényeltek. Ennek megfelelően a könyvtártan fejlődésének korai szakaszán fel sem merült más tudományokkal való kapcsolatának kérdése.

Később a társadalmi és gazdasági átalakulások, a tudományos és technikai haladás, a tömegek tudásszomja következtében kialakult az igény a fejlettebb, tökéletesebb közművelődési könyvtárak iránt. Nyilvánvalóvá vált, hogy a könyvtárügy igen jelentős társadalmi tényező. Egyuttal a könyvtári ellátásban új és bonyolult problémák jelentkeztek, amelyeknek a vizsgálata tudományos módszereket és sokoldalú elméleti általánosítást igényelt. Szükségessé vált a könyvtári ismeretek megreformálása, elméleti szintre emelése.

A könyvtárelmélet új fejlődési útjainak kutatása már a századfordulón a könyvtártudomány lényegére és tárgyára vonatkozó vita kibontakozásához vezetett. A vitában sokféle felfogás kapott hangot. A. HARNACK például a könyvtártudományból "könyvgazdaságtant" akart csinálni; G. LEIDINGER a könyvtörténetet és a bibliográfia történetét a könyvtártudomány szerves részének tekintette, viszont kétségbevonta, hogy a modern könyvtárügyet tudományosan meg lehet alapozni. Még pesszimistább volt G. LEYH, aki szerint a könyvtárügy nem válhat tudományos kutatások tárgyává, a könyvtárra vonatkozó ismeretek rendszerének csak a gyakorlati oktatásban van jelentősége. Az ilyen törekvések elvonták a könyvtárelméletet alapvető feladatának teljesítésétől: attól, hogy elemezze a könyvtári tevékenység fejlődési törvényszerűségeinek a kapcsolatát a társadalom életének szociális és gazdaság feltételeivel.

Vannak, akik az új körülményekre alkalmazva a könyvtártudomány tárgyának formalisztikus értelmezését akarják feleleveníteni. Az USA-ban egyes szakemberek "az olvasmányok szabad megválasztása", "az olvasásba való be nem avatkozás" elméletét hangoztatják, és megállapítják, hogy "a könyvtár nem lehet a nemzet nevelője". Pedig ugyan mi marad a könyvtárelmélet számára, ha nincs joga tanulmányozni a könyvtári munka lényegét és célját, a könyvtár tudatformáló hatását, amelyet azzal ér el, hogy az emberek figyelmét a legjobb, személyiségük gazdagítására legalkalmasabb könyvekre irányítja?

A 20. századi könyvtártudomány fő fejlődési tendenciáiról szólva hangsúlyoznunk kell, hogy a kutatások egyre inkább a könyvtárügy társadalmi aspektusaira, a könyvtárak társadalmi, gazdasági és kulturális szerepének elemzésére koncentrálnak. A legfontosabb tudományos feladattá a könyv és a társadalom kölcsönhatásának kutatása vált. Épp ez biztosítja a könyvtártudomány társadalomtudományi jellegét - s egyúttal nagyban hozzájárul a korszerű követelmények színvonalán álló könyvtártudomány kialakulásához.

RANGANATHAN például félreérthetetlenül a társadalomtudományok közé sorolja a könyvtártudományt; megállapítja, hogy "a társadalmi haladás és a könyvtári ellátás összefügg egymással, mint a szabad nép tevékenységi láncolatának két végpontja". J. SHERA, az amerikai könyvtárügy egyik legkiválóbb teoretikusa azt hangsúlyozza, hogy "a közművelődési könyvtárak céljai közvetlenül függenek magának a társadalomnak a céljaitól" (1). MACCOLVIN megjegyzi, hogy a Szovjetunióban nincs vita a közművelődési könyvtárak célja körül, s ezt azzal magyarázza, hogy itt a könyv és a könyvtár nem esetleges, hanem szerves része a társadalom életének. (2). Mindezekből a megnyilatkozásokból kiindulva az a tény, hogy a könyvtárügy társadalmi jelenség, következőképpen vizsgálata is ilyen módszereket követel. A szocialista országokban uralkodó módszerré vált a társadalom fejlődési törvényeinek alkalmazása a könyvtárügy elemzésében (3).

A korszerű könyvtárelmélet kezdetei LENIN nevéhez fűződnek. A tőle származó, könyvtári vonatkozású munkákból és dokumentumokból (számuk 270 fölött van) átfogó könyvtárügyi koncepció rajzolódik ki (4). Lenin volt az első, aki a könyvtárügyet következetesen és teljesen társadalmi jelenségként jellemezte, amely szerves kapcsolatban van a társadalom fejlődésének egész menetével, gazdasági és kulturális feltételeivel. Hangsúlyozta, hogy a könyvtárak társadalmi szerepe a konkrét történelmi feltételek között nyilvánul meg. Le rakta a könyvtári rendszer felépítésének alapelveit, azzal a céllal, hogy a könyvtárak mindenki számára elérhető intézmények legyenek és a könyvek egész gazdasága a nép rendelkezésére álljon.

Erre az álláspontra helyezkedve már nem tekinthetjük a könyvtárügyet világ-méreteken egységes jelenségnek, amely független az adott társadalmi rendszerre jellemző világnézettől, a társadalmi elmélet és gyakorlat alakulásától. Épp ezért különböznek egymástól a könyvtárelméleti irányzatok. Csak ennek a ténynek a felismerése ad magyarázatot az u.n. összehasonlító könyvtártudomány megjelenésére; ez már összehasonlítja a különböző elméletek tudományos értékét, s elemzi a különböző könyvtári rendszereket, amelyek jellemzőek valamely társadalmi rendszerre.

A könyvtártudomány mint szaktudomány tehát a társadalomtudományok közé tartozik, azoknak a kutatási módszereit alkalmazza. A könyvtári tevékenység sajátosságait, strukturáját, törvényszerűségeit a tömegkommunikáció egyik formájaként tanulmányozza. Lényegileg ez már nem formális, hanem társadalmi probléma, amely az egész társadalmi folyamattal szerves kapcsolatban van, és alapos tudományos megközelítést kíván.

A KÖNYVTÁRTUDOMÁNY LEGFONTOSABB PROBLÉMÁI

A könyvtártudománynak mint társadalomtudománynak a fejlődése mindenekelőtt a kutatási problémák kiválasztásában mutatkozott meg. Amint az utóbbi két-három évtized szakirodalmának elemzéséből megállapíthatjuk, a szakemberek érdeklődése azoknak a konkrét formáknak a kutatására terelődik, amelyekben a könyvtárak társadalmi funkciója megmutatkozik.

Ezt az utat járta a könyvtárelmélet a Szovjetunióban. Művelőinek figyelme egyre inkább azokra a nagy, komplex tudományos problémákra koncentrálódik, amelyek megoldása segítségével fokozódhat a könyvtárak szerepe a társadalmi, gazdasági, kulturális és tudományos életben, hatékonyabban fel lehet használni a könyveket a társadalom érdekében. Melyek ezek a problémák?

1. A könyvtárak társadalmi és gazdasági szerepe és megjelenési formái, helyük az egyéb társadalmi intézmények között s a tömegkommunikációs eszközök rendszerében. - A könyvtárak kulturális jelentőségét sokáig csupán állományuk alapján értékelték. A szovjet könyvtártudomány szerint viszont a könyvtári munka legfőbb értékmérője a tömegek könyvvel való ellátása, a könyvanyag felhasználásának foka. LENIN már 1913-ban hangsúlyozta, hogy "a nyilvános könyvtárak hirnevét és dicsőségét" ne gyűjteményük jellegében keressük, hanem abban, hogy "milyen mértékben közvetítik a könyvet a néphez, hány új olvasót vonzanak, milyen gyorsan elégitenek ki bármiféle könyvigényt, hány könyv jut egy családra..."

A könyvtárak társadalmi szerepe dinamikus probléma, megoldásának mindig az adott társadalmi feltételekhez kell igazodnia. Kutatásának olyan lényegre mutató elméleti általánosításokhoz kell vezetnie, amelyek a társadalmi fejlődés távlatainak elemzése alapján feltárják a könyvtári folyamat sajátosságait, megmutatják a jövő könyvtárának a képét.

2. A könyv és az olvasás a társadalom életében. - A könyvtártudomány egyik legfontosabb feladata az olvasók szellemi alkatának, az érdeklődésüket és igényeiket befolyásoló társadalmi és gazdasági tényezőknek a tanulmányozása, valamint annak a vizsgálata, hogyan érvényesíthetők az ebből adódó tanulságok a könyvtári munkában (5). Elméletileg és gyakorlatilag igen lényeges az olvasás társadalmi jellegéről a szovjet könyvtártudományban kialakult tétel, amely szerint a lakosság műveltségének és szakképzettségének mértéke közvetlenül hat a termelés színvonalára. Megjegyezzük, hogy számos országban folytonosan növekszik a könyvtári szakemberek érdeklődése e kérdés iránt, Lengyelországban pedig külön kutatóintézet foglalkozik a könyv és az olvasás vizsgálatával (6).

3. A könyvtári munka mint az olvasók nevelését és oktatását szolgáló tevékenység. - Ez nem szüken értelmezett módszertani kérdés; elvi és elméleti jelentősége van, döntően befolyásolja a könyvtártudomány lényegét és fejlődésének irányát. Tisztázásának mértékétől függ a céltudatos könyvtári tevékenység tartalma és hatékonysága, a különböző olvasórétegek érdeklődéséhez és igényeihez alkalmazkodó differenciáltsága, az olvasókkal való foglalkozás módszereinek tudományos megalapozottsága. Komoly elméleti alapokra épült, speciális könyvtári pedagógia kialakításáról van tehát szó. - A szovjet könyvtártudomány lényeges eredménye, hogy meghatározta az olvasás irányításának fogalmát. Ez annak a céltudatos ráhatásnak a pedagógiai folyamatát jelenti, amelyet a könyvtár az olvasás tartalmára és jellegére, a könyvek kiválasztására és befogadására gyakorol, a könyv aktiv propagandája és ajánlása útján, az olvasók érdeklődésének és igényeinek tanulmányozása alapján. A könyvtártudománynak szilárd elméleti, neveléslélektani alapot kell szolgáltatnia a könyvtárak nevelő funkciójához. Olyan problémákat kell vizs-

gálnia, mint: az olvasás és a személyiség harmonikus fejlődése; az olvasás mint pszichológiai folyamat, a megértés problémái; az olvasói érdeklődés alakulásának társadalmi és gazdasági tényezői; az olvasás köre, tartalma és mennyisége; az olvasásirányítás módszereinek hatékony rendszere.

4. A könyvtár és a tudományos tájékoztatás.- Rohamosan nőnek a tudomány és a termelés igényei a tájékoztatási szolgáltatások iránt. A múltban elhanyagoltuk a bibliográfiai tájékoztatás tapasztalatainak általánosítását, ez volt az egyik oka annak, hogy a tudományos és szakkönyvtárak elmaradtak a tudósok, a szakemberek igényeinek kielégítésében. A könyvtár és a tudományos tájékoztatás viszonyának vizsgálata szorosan kapcsolódik a tudomány és a termelés racionális és hatékony kiszolgálásához. - A szovjet könyvtári szakemberek e téren olyan kérdések kutatásával foglalkoznak, mint a könyvtárak helye a tudományos tájékoztatás rendszerében, a tudomány és a termelés bibliográfiai tájékoztatási igényei, a felnövekvő tudós- és szakembernemzedék könyvtári ellátásának elvei, jellege, sajátosságai és módszerei. Különösen időszerű probléma a bibliográfiai tevékenység gépesítése és automatizálása, beleértve az elektronikus számítógépek alkalmazását.

5. A nemzeti (állami) könyvtári rendszerek. - Az országos könyvtári rendszer racionális felépítésének vizsgálata a nemzetközi érdeklődés előterébe kerül. A szovjet könyvtártudomány fő feladata azoknak a félév százados tapasztalatoknak az általánosítása, amelyeket az egységes országos könyvtárhálózat lenini eszméjének gyakorlati megvalósítása szolgáltatott. Mai körülményeink között azonban új problémákat vetett fel a könyvtári szolgáltatások egységes rendszerének továbbfejlesztése. Az erre vonatkozó szovjet kutatások az alábbi alapvető kérdésekre összpontosulnak: a) Az egységes könyvtárhálózat tagolásának társadalmi és gazdasági megalapozása a szovjet társadalom szociális strukturájában, a lakosság demográfiai összetételében, a települési formákban és a termelőerők elosztásában végbement változásoknak megfelelően, s ennek alapján a könyvtári ellátás egész körzetesítésének a tökéletesítése.

b) A különböző rétegek könyvtári ellátásának rendszerelemzése, ennek alapján az egynemű olvasórétegeket ellátó különböző könyvtár típusok munkájának összehangolása. c) a könyvtári ellátás centralizációja (azon elv alapján, hogy minden könyvtári ellátási körzetnek egy központi könyvtára legyen, amelyhez fiókkönyvtári hálózat tartozik). Jellemző, hogy ezeknek a szakkérdéseknek a felmerülése új kutatási módszereket is követel - a szociológiai elemzést, a kísérletet, a modellezést, a matematikai statisztikát stb.

Ez az alapvető problematika jellemzi a könyvtártudomány mint társadalomtudomány fejlődését. Egyáltalán nem mondhatunk le azonban ugynevezett "hagyományos" kérdéseinek további kidolgozásáról sem. A tudományosan megalapozott állománygyarapítás, a gyűjtemény legracionálisabb megszervezése (ideértve a tároló raktározás súlyos problémáját), a korszerű osztályozási rendszerekre épülő szakkatalógus, az olvasószolgálat átgondolt strukturája és egyéb

kérdések nemcsak hogy nem veszítettek jelentőségükből, hanem az eddiginél is nagyobb figyelmet követelnek. Ma viszont már ezek - a könyvtártudomány-nak társadalomtudományként való meghatározásából következően - nem domináns kérdések. Kidolgozásukat a könyvtári tevékenység céljának, feladatának, tartalmának kell alárendelni.

Az állománygyarapítás kérdésével például nem foglalkozhatunk elszigetelten, függetlenül a könyvtárak társadalmi funkciójától, az olvasók érdeklődésére és igényeire vonatkozó kutatások tanulságaitól, az olvasáselmélet megállapításaitól. Minden könyvtár állományát a könyvtári tevékenység célja, jellege és tartalma határozza meg, az olvasmányok megválasztására gyakorolt hatás pedagógiai perspektívái. Csak ebben az értelemben beszélhetünk tudatosan kiépített, társadalmilag hasznos állományról, amely szilárd bázisa a könyvtár nevelő és tájékoztató funkciójának. - Ugyanez vonatkozik a többi hagyományos könyvtári problémára. A katalógusok például, amelyeket azelőtt tisztán tájékoztató eszközként kezeltek, a könyvtárak társadalmi funkciójának előterébe kerülése nyomán más jelentőséget kaptak, más szerkesztési elveket igényelnek. Egyre inkább a társadalmilag hasznos állomány minőségi feltárását szolgálják, eligazítják az olvasót az ismeretek rendszerében, korunk legidősebb kérdéseiben, és ezzel irányítják a könyvek kiválasztásában.

A KÖNYVTÁRTUDOMÁNY KAPCSOLATAI EGYÉB TUDOMÁNYOKKAL

A könyvtártudománynak társadalomtudományként való értelmezése lényegesen módosítja a rokon- és határtudományokhoz fűződő kapcsolatait. Ennek hatása máris mutatkozik a könyvtártudomány elméleti színvonalának emelkedésében, a könyvtári tevékenység tudományos alapjainak megszilárdulásában. A könyvtártudomány és más tudományok kapcsolatainak erősítése és bővítése, e tudományok integrációja hármas célt követ:

1. A könyvtártudományi problematika beágyazása más tudományok eredményeinek, következtetéseinek és elméleti tételeinek nagyobb összefüggésébe. - A szociológia eredményei például lehetővé tették, hogy kialakíthassuk az olvasók tanulmányozásának sajátos szempontjait, s az erre vonatkozó kutatásokat olyan tényekkel összefüggésben végezzük, mint a társadalom szociológiai, demográfiai összetétele, a szabadidő felhasználásának strukturája, a tömegkommunikációs eszközök használata stb. A korszerű könyvtári információ-visszakereső rendszerek problematikája az elektronikus számítógépek fejlődése nyomán alakult ki. A könyvtárhálózat kialakítását csak a szociológiával való szoros integráció segítségével lehet tudományosan megalapozni.

A könyvtári osztályozás az összes tudomány eredményeire épül. Egyre gyakoribbak az olyan komplex könyvtártudományi kutatások, amelyeket könyvtárosok más tudományok szakembereivel közösen végeznek.

2. Különböző tudományok módszereinek felhasználása a könyvtártudomány elméleti színvonalának emelésére. - Bizonyos könyvtári kérdések tanulmányozására, kivált az olvasók érdeklődésének és igényének vizsgálatára számos országban alkalmaznak szociológiai módszereket: kérdőíves felmérést, interjút, szociológiai kísérletet stb. A könyvtárügy fejlődésének tendenciáit már régóta vizsgálják statisztikai módszerekkel, legújabbán pedig a tudományos prognózis eszközeivel. Megindult a közgazdaságtani módszerek alkalmazása a könyvtárügy elemzésére. Most tesszük az első lépéseket a matematikai módszerek alkalmazása felé pl. a könyvtárügy jövőjének tudományos prognózisában, a könyvtárhálózat fejlesztési arányainak, a könyvtárak különböző számszerű mutatóinak meghatározásában, a könyvtári tevékenység racionális megszervezésében (7). Figyelmet érdemel a könyvtári szervezet egészének vagy egyes részeinek matematikai modellezése, egészen az egyes könyvtár típusok optimális modelljének (pl. a falusi könyvtár vagy a falusi könyvtári állomány modelljének) kidolgozásáig.

3. A könyvtártudomány által feltárt tényanyag, következtetések és tételek felhasználása más tudományokban. - A kapcsolatnak ezt a másik oldalát még nem eléggé tanulmányoztuk, de máris felismerhető, hogy a könyvtártudomány társadalomtudományi jellegének kibontakozásával együtt növekszik hatása más tudományokra. A könyvtártudományi kutatások pl. hatalmas konkrét tényanyaggal gazdagították a szociológiát a társadalom szellemi életére (az olvasásra, az olvasói érdeklődésre stb.) vonatkozólag. A művelődéstudomány is nélkülözhetetlen alkotóelemei a könyvtárügy fejlettségére és hatékonyságára vonatkozó megállapítások.

Vegyük sorra azokat a tudományokat, amelyek legközelebb állnak a könyvtártudományhoz.

P s z i c h o l ó g i a . - A pszichológia (beleértve a szociálpszichológiát) eredményeinek integrációja, az olvasásnak mint a könyv felfogásával, a társadalmi tudat alakulásával kapcsolatos pszichológiai folyamatnak az elemzése a könyvtártudományi kutatások új ágát hozta létre: az olvasáspszichológiát. Ez az integráció rendkívül fontos elméleti és gyakorlati lehetőségeket nyújt az "olvasói érdeklődés" fogalmának tisztázására és az érdeklődés alakítására.

P e d a g ó g i a . - A szovjet könyvtártudomány csak azoknak az eredményeknek az alapján kezdhetett az olvasás elméletének, a könyvpropagandának, az olvasás irányításának a kutatásához, amelyeket a pedagógia ért el a nevelés

elméleti alapjainak, a kulturális fejlettség különböző szintjeire jellemző ismeretek mennyiségének és tartalmának vizsgálata terén. A könyvtártudomány és a pedagógia integrációja nyomán alakul ki a könyvtárak nevelő funkciójára vonatkozó új kutatási irány, a könyvtárpedagógia.

S z o c i o l ó g i a . - A könyvtártudománynak a szociológiával való kapcsolatai bontakoztak ki a leggazdagabban. A könyvtártudományi és a szociológiai problémák integrációja alapján fejlődött ki pl. a Szovjetunióban a könyv és az olvasás szociológiájának vizsgálata, amely lehetővé tette, hogy megszüntessük a könyvtártudomány sok következtetésének, tételének spekulatív jellegét. Az olvasók igényeinek és érdeklődésének tanulmányozása már a könyvtárak gyakorlati munkájában is konkrét eredményeket hozott. Az integráció további elmélyítése folyamán szociológiai módszerekkel vizsgálhatjuk pl. a könyvtárak és egyéb tömegkommunikációs eszközök kölcsönhatását, a lakosság könyvtári ellátására szolgáló egész rendszer megjavításának lehetőségeit. A könyvtártudomány jelentősége is megnő az integráció révén, mert az olvasók és a könyv viszonyára vonatkozó kutatásai fényt vetnek olyan társadalmi folyamatokra, mint a nép szellemi gazdagodása, a fizikai és szellemi munka közötti különbség elmosódása, a nemzeti kulturák kölcsönhatása, a szabadidő felhasználásának strukturája stb.

I n f o r m a t i k a . - E tudománynak a 40-50 -es években történt kialakulása óta sok vita folyt a könyvtár és a bibliográfia helyéről a tudományos és műszaki tájékoztatás rendszerében, a könyvtártudomány és a tájékoztatás-elmélet kutatási területének viszonyáról. Az informatika egyes szélsőséges képviselői csupán a dokumentumok őrzésében látták a könyvtárak szerepét. A vita eredményeképpen végül közelebb kerültek egymáshoz az álláspontok. SHERA pl., aki 1962-ben az informatikát (dokumentációt) még a könyvtárügy elméletének minősítette (8), 1968-ban már elismerte korábbi meghatározásának korlátozottságát, a valóságnak megfelelően önálló szaktudományokként elemezte a könyvtártudományt és az informatikát, s meghatározta eltérő sajátosságait (9). Az informatika képviselőinek többsége ma már lényegében ugyanígy önálló tudománynak tekinti a könyvtártudományt. Ezen az alapon már kiépülhet a két tudomány szoros együttműködése. Fel kell használnunk az informatika megállapításait olyan elméleti problémákra nézve, mint a tudomány és a tájékoztatás fejlődésének törvényszerűségei, a tudomány és a termelés információszükséglete, a tájékoztatási tevékenység elmélete stb. Közös kutatást (egységes módszerekkel, de figyelembe véve a könyvtártudomány és az informatika specifikus vonásait is) kívánnak olyan kérdések, mint a tudósok és szakemberek információigénye, az információ-visszakeresési nyelvek, az országos tájékoztatási rendszerek kiépítése stb. Feltehetőleg az informatika is fel fogja használni a könyvtártudomány elméleti eredményeit olyan problémákra vonatkozólag, mint a könyvtárak társadalmi funkciója, tipológiája, helyük a tájékoztatási rendszerben, a könyv és az olvasás jelentősége a tudo-

mány és a termelés számára, az olvasóktípológiája, a könyvtári, bibliográfiai tájékoztatás módszerei, a könyvtárhálózat kiépítésének elvei stb.

B i b l i o g r á f i a . - A könyvtártudomány és a bibliográfia kapcsolata igen termékenynek bizonyult, a "könyvtári-bibliográfiai ellátás" komplex fogalmának kialakításához vezetett. A szovjet könyvtárak gyakorlatában központi helyet foglalnak el az állomány feltárásának bibliográfiai módszerei; rájuk épült a könyvpropaganda, az olvasók tájékoztatása. Csak bibliográfiai módszerek segítségével vált lehetővé olyan kérdések vizsgálata, mint a könyvállomány összetétele, a különböző társadalmi csoportok olvasmányainak köre, a könyvtári katalogizálás, a könyvtári munka egész tartalma stb. A bibliográfia elmélete is felhasználja viszont a könyvtártudomány megállapításait az olvasókról, a könyvállomány kihasználásának határfokáról, a könyvtári munka pedagógiai pszichológiai alapjairól.

Kiegészítésül meg kell még említenünk a könyvtártudomány kapcsolatát a kibernetikával, a közgazdaságtannal, a matematikai statisztikával, a tudományelmélettel, a strukturaelmélettel stb. E kapcsolatok vizsgálata jóformán még meg sem indult. Megszilárdulásuk azonban még inkább emeli a könyvtártudomány elméleti színvonalát, bővíti problematikáját, elősegíti a korszerű tudományos módszerek alkalmazását a kutatásban.

x x x

Igyekeztünk áttekinteni a könyvtártudomány fejlődését és más tudományokkal való kapcsolatát, elsősorban a Szovjetunió és a szocialista országok tapasztalataira támaszkodva. E tapasztalatok a 20. század könyvtárelméletének alapvető fejlődési tendenciáját tükrözik: a könyvtártudomány társadalomtudományvá vált jellegében, céljaiban, problematikájában és módszereiben. Távrolról sem tekintjük befejezettnek a könyvtártudományok mint társadalomtudományok fejlődését. A könyvtárelmélet még csak kialakulásának stádiumában van. A fejlődés fő vonala azonban világos, s következetesen kell haladnunk ebben az irányban.

Ennek jegyében kell megoldaniuk a könyvtártudomány művelőinek azt az elvi jelentőségű, hatalmas méretű feladatot, hogy megadják a következő negyedszázad könyvtári fejlődésének tudományosan megalapozott prognózisát, meghatározzák a 2000. év könyvtárának jellegét, társadalmi szerepének megnyilvánulási formáit. Nem intézhetjük el a problémát afféle felületes kijelentésekkel, hogy "a jövő könyvtára a gépkönyvtár, a könyv, olvasó és könyvtáros nélküli könyvtár". A megoldás mély filozófiai és történelmi megalapozást igényel.

JEGYZETEK

1. SHERA, J.H.: Foundations of the public library. Chicago, 1949.
2. MACCOLVIN, L.: The change to read. London, 1956.
3. Lásd a könyvtárelmélet tárgyáról folyt vitát a szocialista országok 2. könyvtári felsőoktatási értekezletén (Berlin, 1962. május 20-26.): Gegenstand und Methoden der Bibliothekswissenschaft unter besonderer Berücksichtigung der Bibliothekswissenschaft als Hochschuldisziplin. Leipzig, 1963. 348 p.
4. Lásd: Lenin i bibliotecsnoe delo. Moszkva, Kniga, 1969. 407 p.
5. A Szovjetunióban 1966-1968 között e tárgyban végzett kutatások anyagát összegzi: Szovetszkij csitatel'. Opüt konkretno-szociologicseszko iszszledovanija. Moszkva, Kniga, 1968. 343 p.
6. Lásd: KOŁODZIEJSKA, J.: The Book and Reader's Institute of National Library of Warszawa. = Libri, 19.v. 1969. 2. no. 102-106. p.; KOŁODZIEJSKA, J.: Iszszledovanija po problemam bibliotekovedenija v Pol'se. = Bibliotekovedenie i bibliografija za rubezsom. 29.vüp.1969. 3-12. p.
7. Lásd pl. GOHLER, H. - ULLMANN, H.: Zur Anwendung mathematischer Methoden in der Bibliotheksarbeit. = Der Bibliothekar, 1969. 10. no. 1001-1015. p.
8. SHERA, J.H.: On keeping up with keeping up. = Unesco Bulletin for Libraries, 16. v. 1962. 2. no. 64-72.p.
9. SHERA, J. H.: Of librarianship, documentation and information science. = Unesco Bull. for Libr. 22. v. 1968. 2. no. 58-65. p. (Rövidített magyar szövege: Könyvtári Figyelő, 1970. 3. sz. 222-229. 1.)

Fordította ZÖLDI Péter